

Abant Sosyal Bilimler Dergisi
Journal of Abant Social Sciences

2022, 22(3): 1155-1170, doi: 10.11616/asbi.1146757

Kastamonu, Bolu ve Çankırı Sancaklarında Suhte Olayları (1559-1576)

Suhte Events in Kastamonu, Bolu and Çankırı Sanjaks (1559-1576)

Sibel KUNDAKÇI

Geliş Tarihi (Received): 21.07.2022

Kabul Tarihi (Accepted): 15.09.2022

Yayın Tarihi (Published): 30.11.2022

Öz: 16. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu askerî, siyasî ve ekonomik durum devleti her alanda bir dönüşüme zorlamıştır. Bu dönüşümün sebep olduğu sorunlardan biri bu yüzyılda Anadolu şehirlerini kasıp kavuran suhte olaylarıdır. Bu olaylara sebep olanlar ise medrese öğrencileridir. Bu medrese öğrencilerinin en çok isyan halinde olduğu bölgelerden biri de Kastamonu, Bolu ve Çankırı civarı olmuştur. Çalışmada öncelikle suhteleri isyana sürükleyen nedenler ile bu nedenler üzerinden bölgenin durumu anlatıldıktan sonra mühimme defterlerine göre özellikle olayların başlangıcı olarak sayılabilecek 1559 ile 1576 yılları arasındaki suhte olayları değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Suhte, İsyân, Kastamonu, Bolu, Çankırı.

&

Abstract: The military, political and economic situation of Ottoman Empire in 16th century compelled the state to transform in every field. One of the problems caused by this transformation is the suhte events that terrorize Anatolian cities in this century. Those who cause these events are the madrasah students. One of the regions where the madrasah students were most in rebellion have been Kastamonu, Bolu and Çankırı regions. In the study, first of all, the reasons that led the suhte to rebel and the situation of region through these reasons will be explained and then the suhte events between the years 1559 and 1576, which can be regarded as the beginning of the events, will be evaluated according to the mühimme notebooks.

Keywords: Suhte, Rebellion, Kastamonu, Bolu, Çankırı.

Atıf/Cite as: Kundakçı, S. (2022). Kastamonu, Bolu ve Çankırı Sancaklarında Suhte Olayları (1559-1576). *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(3), 1155-1170. doi: 10.11616/asbi.1146757

İntihal-Plagiarism/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/asbi/policy>

Copyright © Published by Bolu Abant İzzet Baysal University, Since 2000 – Bolu

¹ Doç. Dr., Sibel Kundakçı, Kastamonu Üniversitesi, skavakli@kastamonu.edu.tr.

1. Giriş

16. yüzyılın ortalarında başlayan ve Anadolu'da büyük bir karışıklığa neden olan suhte isyanlarından en çok etkilenen yerlerden biri de Batı Karadeniz bölgesinde Kastamonu, Bolu ve Çankırı civarı olmuştur. Bu karışıklığa neden olanlar, ilim aşkıyla yanıp, tutuşmuş anlamında kendilerine halk arasında "suhte" ya da "softa" adı verilen medrese öğrencileridir (Pakalın, 2009: 342-343). Bir meslek sahibi olabilmek amacıyla köylerinden kalkıp gittikleri medreselerde bu gençleri birer eşkıya ya da isyancı olmaya iten nedenler, bu yüzyılda Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu durum ile yakından ilgilidir.

Kanuni Sultan Süleyman'ın uzun süren padişahlık döneminde, Osmanlı Devleti artık doğal sınırlarına ulaşmıştır. Bu dönemde doğuda İran'a, batıda Avusturya ve Macaristan'a yapılan uzun, yorucu ve masraflı seferlerin toprak ve ganimet bakımından çok kazançlı olmamakla birlikte malî bakımdan da hazineyi zora soktuğu bilinmektedir (Uzunçarşılı, 1988: 376-380). Bununla birlikte Avrupa'da meydana gelen bazı olaylar, örneğin Amerika kıtasının keşfiyle Avrupa'ya aktarılan altın ve gümüşün yarattığı ekonomik dönüşüm, Avrupa monarşilerinin birbirleriyle kıyasıya rekabet içine girmeleri, ateşli silah teknolojisinin gelişmesi Osmanlı Devleti'ni her alanda bir dönüşüme zorlamıştır (İnalçık, 2020: 20-21). Bu dönüşüm, iç ve dış siyasette bazı sorunlara yol açmıştır (Öz, 2015). Bu sorunlar, yine bu dönemde artan nüfusa paralel olarak daha da büyümüştür. Tüm Akdeniz coğrafyasında meydana gelen nüfus artışı, bu dönemde Osmanlı coğrafyasında da hissedilir bir şekilde görülmüştür (Braudel, 2017: 42). Artan nüfusa ve uzun süren seferlere karşılık eskisi gibi yeni toprakların fethedilememesi bu nüfusun barındırılması ve geçimi meselesini beraberinde getirmiştir.

16. yüzyılın ortalarında bu dönüşümün sebep olduğu ekonomik durum, geçimini temin etmekte zorlanan köylüyü, toprağından ve köyünden ayrılmaya ve büyük şehirlere göç etmeye zorlamıştır. "Çift-bozan" (İnalçık, 1996: 11) adı verilen bu kişiler, şehirlere "levendât" ve "suhtevât" ismiyle bir araya gelerek ayrı karakterde ancak birlikte hareket eden grupların meydana gelmesine neden olmuşlardır (Akdağ, 1995: 33-74).

Köylerde geçimlerini temin etmekte zorlanan aileler, çocuklarına daha iyi bir gelecek sunmak kaygısı ile onları büyük şehir ve kasabalardaki medreselere göndererek bir çözüm yolu aramışlardır. Ayrıca medreselerde vakıflar aracılığıyla öğrencilere yeme-içme, barınma ve burs imkânı sağlanması aileler için buraları bir fırsat haline getirmiştir. Böylece, medrese önlerinde ihtiyacın çok üzerinde öğrenci birikmeye başlamıştır. Burada medreselerin toplumda statü değiştirme aracı olarak işlev gördükleri gerçeği hatırlatılmalıdır. Zira kırsalda ve kentte yaşayan reaya çocuklarının askerî sınıfa dâhil olabilmelerinin yollarından biri, medresede tahsil görerek bir kadroya girmeleridir. Ayrıca, 16. yüzyılın ortalarında mevcut sipahi adaylarının dahi askerî sistemde istihdamı zorlaşmaya başlamıştır. Böylece, medresede öğrenci olmak askerî sınıfa geçmenin en kolay ve en mümkün yolu haline gelmiştir (Koç, 2013a: 147-159; 2013b: 191). Askerî sınıfa dâhil olmanın ise vergiden muaf olmakla birlikte toplumda saygınlığı ve daha müreffeh bir hayatı beraberinde getirdiği bir gerçektir (Akdağ, 2010: 446-447; Öz, 1997, s. 77-90).

Ancak medrese mezunları için bir kadroya atanma durumu eskisi kadar kolay olmayacaktır. Çünkü 16. yüzyıldan itibaren müderris, kadı ya da başka bir kadroda görev alabilmek için mülâzemet usulü anlamında sıra beklemek gerekli hale gelmiştir. Ancak bu yüzyılın sonlarında bu usul de bozulmaya başlamıştır. Sıradan medrese mezunları görev almak için sırada beklerken voyvodalar, subaşılara para karşılığında sıra beklemeden mülâzemet satın alarak kadı olmaya başlamışlardır. Bunlardan başka şeyhülislam, kazasker, padişah hocası, mevleviyet kadıları, vezir ve beylerbeyi çocuklarının on dört on beş yaşlarına gelmeleriyle sıraya girmeden birdenbire müderris ve kadı oldukları görülmüştür. Hâlbuki bu görevler, senelerce ders görüp uzun müddet mülâzemet ve nevbet bekledikten sonra görev alması gerekenlerin yerleriydi (Uzunçarşılı, 1988: 48-53). Bu şekilde bir taraftan medrese önlerinde öğrenciler yığılırken bir taraftan da mezun olanlar bekledikleri görevleri alamaz hale gelmişlerdir. Bu sorunun her geçen yıl artarak devam etmesi Anadolu şehirlerini kasıp kavuran "suhte fesatlığı" ya da "suhte şekavetine" dönüşmüştür. Konu ile ilgili en kapsamlı çalışması bulunan Mustafa Akdağ bu durumu eserinde şöyle anlatmıştır: "Köyde geçimlerini teminde zorluk çeken aileler için genç çocuklarını medreseye yollayarak hem imaretlerde barınmalarını temin etmek ve hem de okutmayı istemek kadar tabii bir şey olamaz. Bu gençler, kasaba ve şehirlere giderek imaretlere yerleşiyor ve bu

suretle “suhte” oluyorlardı. 1550 sıralarında bütün medreseler tıklım tıklım dolu idi. Her sene müderrislerinden icazet alan binlerce talebeden çok azı görev alabiliyordu. Geri kalan suhteler imaretlerde yığılıp kalıyordu” (Akdağ 1995: 69-70).

Makalenin konusu, Kastamonu, Bolu ve Çankırı sancaklarında suhtelerin çıkardıkları olaylardır. Bu olaylar, mühimme defterlerine göre değerlendirilecektir. Bilindiği gibi mühimme defterlerindeki kayıtlar, berat ve fermanların suretleridir. Divan toplantılarında alınan kararlar padişah tasdikinden geçtikten sonra bu defterlere kaydedilmişlerdir (Kütükoğlu, 2020: 519-522). Daha önce de ifade edildiği gibi konu ile ilgili en kapsamlı çalışma Mustafa Akadağ'ın “Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası Celali İsyancıları isimli çalışmasıdır (Akdağ, 1995). Bunun yanında Bursa, İçel şehirleri örneğinde çalışmalar yapıldığı gibi genel olarak suhte fesadının anlatıldığı eserler de vardır (Köse, 2017: 22-51; Toka, 2019; Koç 2013a). Kastamonu ve Bolu için eşkıyalık ile ilgili çalışmalar yapılmıştır (Maden, 2018; Solak, 2014). Bu bağlamda suhte eşkıyalığının en çok görüldüğü yerlerden biri olarak bu bölgenin çalışılması makaleyi özgün yapmaktadır.

2. Suhte Olaylarının Yaşandığı Kastamonu, Bolu ve Çankırı Sancakları

Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için değerlendirilen bölgenin coğrafi yapısının, idarî örgütlenmesinin, nüfusunun ve medrese sayısının iyi bilinmesi gerekmektedir. Anadolu Eyaletine bağlı Kastamonu, Bolu ve Çankırı sancakları kendi içinde de kazalara ayrılmıştır. 16. yüzyılda genel olarak Kastamonu sancağı, merkez Kastamonu kazası olmak üzere Göl, Araç, Taşköprü, Küre, Ayandon, Hoşalay, Daday, Boyabad, Durağan ve Sinop olarak 11 kazaya ayrılmıştır. Bolu sancağı, yine merkez Bolu kazası olmak üzere Çağa, Gerede, Taraklıborlu, Viranşehir, Yenice, Ulus, Onikidivan, Yedidivan, Hızırbeyli, Ereğli, Konrapa, Dodurga, Mudurnu, Kıbrıs ve Mengen olmak üzere 16 kazaya sahiptir. Son olarak Çankırı sancağının yine merkez Çankırı kazası olmak üzere Koçhisar, Milan, Kurşunlu, Çerkeş, Tosya, Kargı, Kalecik ve Karıpaşarı olarak 9 kazası bulunmaktadır (438 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530), 1994: 48-65). Adı geçen tüm bu kaza isimleri suhte isyanları bakımından mühimme defterlerinde taranmıştır. Ayrıca suhte olaylarında hemen hemen her kazanın isminin geçmesi olayların her sancağın geneline yayıldığını göstermesi açısından önemlidir.

Suhte ayaklanmalarının, medrese ve imaretlerin çok ve kalabalık olduğu yerlerde cereyan ettiği düşünüldüğünde değerlendirilen bölgede bulunan medrese sayısı önem kazanmaktadır. 1530'lu yıllarda Kastamonu sancağında 11 medrese ve bir de muallimhane tespit edilmiştir. Bu medreselerden beşi merkez kaza Kastamonu'da olmak üzere ikisi Taşköprü'de diğerleri ise Göl, Küre, Boyabad ve Sinop'ta bulunmaktadır (438 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530), 1994: 48-65). Bolu sancağında, merkez kazası Bolu olmak üzere, Taraklıborlu, Hızırbeyli ve Mudurnu'da birer tane olarak dört medrese ve 11 de muallimhane vardır (Taş, 1993: 210-213). 16. yüzyılda Çankırı sancağında ise biri Çerkeş ve diğerleri merkezde olmak üzere yedi medrese ve üç muallimhane tespit edilmiştir (Kankal, 1993: 286-290). Bu bilgilere göre bölgede sayıca en fazla medrese Kastamonu ve kazalarında bulunmaktadır. Bu durum, suhte ayaklanmalarının Kastamonu ve çevresinde daha fazla çıkmasının bir sebebi olabilir. Kastamonu'nun Taşköprü ve Göl kazaları dışında özellikle Sinop, Gerze, Boyabad ve Küre başta olmak üzere tüm kazaları belgelerde geçmektedir. İsyan çıkan yerde medrese bulunması kadar elbette bölgenin coğrafi yapısı da önemlidir. Bölgenin dağlık oluşu suhte eşkıyasına örgütlenme, kaçma ve saklanma imkânı vermiştir. Ayandon, Sinop ve Boyabad dağlarından Kızılırmak'a; Çankırı'da Tosya, Bayramlı ve Kargı dağlarından Kızılırmak'a; Bafra dağlarından Durağan'a kadar olan bölge suhte isyanlarına sıklıkla maruz kalmıştır. Hatta değerlendirilen belgelerde Kastamonu beylerinin suhtelere karşı başarısız olması bölgenin dağlık oluşu ile ilişkilendirilmiştir (*Mühimme*, 28: 484).

16. yüzyılda Osmanlı coğrafyasında meydana gelen nüfus artışı bu sancaklarda da yoğun olarak hissedilmiştir. Bu konuda, Bolu sancağı tahrir defterlerine göre yapılan bir çalışmada sancağın tahmini nüfusu 1515-1530 yılları arasında 143.670 iken 1568-1580 yılları arasında bu rakam %94 artarak 278.384 olarak tespit edilmiştir (Taş, 1993: 119). Çankırı sancağının tahmini nüfusu ise 1521 yılında 104.543 iken 1579 yılında %82'lik bir artışla 190.196 olmuştur (Kankal, 1993: 136). Kastamonu sancağından ise Sinop

nüfusu örnek olarak verilebilir. Sinop'ta 1487'den 1582'ye kadar yaklaşık yüzyıllık bir dönemde nüfus %87'lik bir artış göstermiş ve 28.225'ten 52.788'e çıkmıştır (Ünal, 2008: 118). Bu nüfus artışının bekâr genç nüfus artışını da beraberinde getirdiği düşünülebilir. Özellikle suhte ve levend olarak toplananların hemen hemen hepsinin bekâr olduğu düşünüldüğünde bu tespit önem kazanmaktadır. Tahrir defterlerinde bekâr erkek nüfus anlamına gelen mücerredlerin sayısı, Çankırı sancağında 1521 yılında 7.048 iken 1579 yılında 18.136 olmuştur. Anlaşıldığına göre, bekâr erkek nüfusu, 58 yıllık bir süreçte iki katını da geçmiştir (Kankal, 1993: 135). Kastamonu sancağında Sinop örneğinde bekâr erkek nüfusu, 1487'de 696; 1560'ta 1802; 1582'de 5282 olarak tespit edilmiştir (Ünal, 2008: 107). Sinop'ta bekâr erkek nüfusunda muazzam bir artış olduğu rakamlardan anlaşılmaktadır. Bolu sancağında ise bu durumun aksine 1515-1530 yılları arasında mücerred olarak kayıtlı bekâr erkek sayısı 2.344 iken 1568-1580 yılları arasında 1.262 olmuştur (Taş, 1993: 130).

Bolu sancağında bekâr erkek nüfusu azalmış gibi görünse de ellerinde toprak bulunmayan veya çok az miktarda toprak bulunan "bennâk"ların sayısında çok büyük bir artış yaşanmıştır. Sancaktaki bennâk sayısı 1519 yılında 7.611 iken 1568 yılında 35.111'e yükselmiştir (Taş, 1993: 130-131). Bu da topraksız köylünün bir hayli arttığı anlamına gelmektedir. Ayrıca sancakta fiyatlardaki artıştan doğan öşür fazlalığına rağmen, hububat üretiminde de nisbî bir azalma meydana gelmiştir (Taş, 1993: 136). Çankırı sancağında ise bennâkların sayısı 1521 yılında 1.390 iken 1579 yılında 2.122'e yükselmiştir (Kankal, 1993: 139). Yine sancakta, her iki yıl arasında buğday ve arpa üretiminde yaklaşık %50 artış olmasına rağmen, nüfus artışının %80'ler düzeyinde olması kişi başına düşen buğday ve arpa miktarında düşüş yaşanmasına sebep olmuştur (Kankal, 1993: 159). Sinop'ta ise hiç toprak tasarruf etmeyen "caba"ların sayısı 1487'den 1582'ye kadar yüz yıllık süreçte %350 artmıştır. "Caba"ların sayısı, 1487'de 775; 1560'ta 1847 ve 1582'de 2768'e yükselmiştir. Bu da ekilebilir toprakların nüfus artışına paralel olarak artmadığı, kişi başına düşen toprak miktarının azaldığı anlamına gelmektedir (Ünal, 2008: 161).

Ayaklanmalara sebep olacak gelişmelerden biri de bu yüzyıllarda sancaklarda meydana gelen "muhasıl" sayısındaki artıştır. "Muhasıl", 15. ve 16. yüzyıllara ait tahrir defterlerinde "ilim tahsil eden" anlamında kullanılmaktadır. Dolayısıyla medrese önlerindeki yığılmayı muhasıl sayısındaki artış gösterebilir. Yine Bolu sancağında bu durumun aksine muhasıl sayısı 1519'da 440 iken 1568'de 261'e düşmüştür. Ancak müderris sayısı bir iken 11 olmuştur (Taş, 1993: 111-112). Çankırı sancağında ise 1521'de 10 muhasıl kayıtlı iken 1579'da 109 muhasıl kaydedilmiştir. Burada ciddi bir artış söz konusudur. Yine 1521'de müderris kayıtlı kimse yokken 1579'da 14 müderris kaydedilmiştir (Kankal, 1993: 121).

Suhte isyanlarının bölgede sıklıkla meydana gelmesinin sebepleri araştırılırken Kastamonu, Bolu ve Çankırı sancaklarının idarî örgütlenmesi ve sancaklarda bulunan medrese sayısı değerlendirilmiştir. Yine sancaklar için nüfus artışına paralel olarak bekâr erkek sayısının arttığı, topraksızlaşmanın başladığı ve kişi başına düşen gelirin azaldığı tespiti yapılmıştır. Muhasıl sayısındaki artış da bölgede başlayacak olan suhte ayaklanmalarının habercisidir. Yine bölgenin dört bir yanının dağlık olması isyancılara kaçma ve saklanma fırsatı vermiştir.

Konu ile ilgili mühimme kayıtlarından ilki, 22 Eylül 1559 tarihli olup Bolu sancağında meydana gelen suhte isyanlarına karşı Zaim Süleyman Bey'in görevlendirilmesi ile ilgilidir (Mühimme, 3: 348). Son kayıt ise 11 Şubat 1679 tarihli Taraklıborlu kadılarına ve Bolu mütesellimine yazılan fermanın suretidir (Mühimme, 96: 876). Anlaşıldığına göre bölgede olaylar, 16. yüzyılın ortalarından 17. yüzyılın ortalarına kadar devam etmiştir. Bununla birlikte bu çalışmada suhte ayaklanmalarının başlangıcı ele alınacaktır. Bölgede ayaklanmalar merkezin asilere karşı uyguladığı politikalar ve alınan önlemler nedeniyle 1576'dan sonra karakter değiştirmeye başlamıştır. Bu yıldan sonra suhteler daha güçlü ve kalabalık gruplar halinde daha kanlı eylemlere girişmişlerdir.

Çalışma boyunca suhte, levend veya diğer eşkiya gruplarının birlikte çıkardıkları bu olaylar, suhte olayları, suhte ayaklanmaları, suhte eşkiyalığı, suhte isyanları olarak isimlendirilmiştir.

3. Suhte Ayaklanmalarının Başlangıcı: 1559-1576

Devletin 16. yüzyıldaki durumu, suhte olayları bakımından değerlendirildiğinde, özellikle Kanuni döneminin sonlarında meydana gelen Şehzade Selim ile Şehzade Bayezid arasındaki taht mücadelesi ve bu mücadele sırasında 1559'un sonlarında Şehzade Bayezid'in isyanı hem taşrada hem de merkezde büyük etkiler bırakmıştır. Bu isyanla devletin içine sürüklendiği ağır siyasi bunalım, özellikle medreselerin yoğun olduğu yerlerde suhte ve levendlerin açıkça isyan durumuna geçmeleri için zemin hazırlamıştır (Akdağ, 1995: 108, 163). Bu hareketlenmeye medrese öğrencilerinin ruhsal ve psikolojik bunalımı ve ahlak dışı eylemleri de eklenince devlet için durum, işin içinden çıkılmaz bir hale gelmiştir. Daha 22 Eylül 1559'da Bolu sancağındaki kadınlara gönderilen hüküm suretinde, "*bazı suhte tâifesi ve bazı dahi suhte suretinde yat u yarağla cemiyyet üzere gezüb fesâd ve şenâat eyleyüb andan bazı levend tâifesi cemiyyet ile ev basıb adam katl idüb bunun emsâli fesâddan hâlî olmadıkları istimâ olunub*" şeklinde geçen ifadeden bu yıllarda Bolu'da suhte ve suhte kılığında silahlı gezen levend gruplarının bir araya gelerek evler basıp, adam öldürdükleri anlaşılmaktadır. Merkez, bu isyancıları ele geçirmesi için Zaim Süleyman Bey'i görevlendirmiştir. Süleyman Bey'den suhte, haramî, hırsız ve levend gruplarının toplu halde gezmelerini yasaklaması ve bunların kaldıkları yerlerin aranması, akraba ve eş dostlarından sorulması istenmiştir². Görüldüğü gibi şikayetlere karşı merkez, tedbir olarak sancağın koruyucu gücü dışında her kaza ve sancağa bir muhafız çavuş, zaim, müteferrika ve bunun gibi kişileri görevlendirmeye başlamıştır.

Başlangıçta suhte gruplarının diğer eşkıya gruplarından özellikle levendler ile birlikte hareket ettikleri görülmektedir. Hatta isyancılarından hangilerinin suhte hangilerinin levend ya da suhte kılığına girmiş serseri takımı olduğunu ayırt etmek pek mümkün olmamıştır. Çeşitli iktisadi baskılar altında "çift-bozan" olan ahalinin özellikle bekâr genç erkeklerinin işsiz, güçsüz boş insan anlamında "levend" olarak adlandırıldıkları bilinmektedir. Levendlerin, köylerden büyük şehirlere gittiklerinde ve kendi başlarına kaldıklarında sekiz-onu bir araya gelerek haramî, hırsız, soyguncu bir eşkıya grubu kurabilmenin dışında başka yapacak işleri yoktu. Bunlara sebepleri yukarıda anlatıldığı üzere durumlarından hoşnutsuz olan ve fırsat kollayan suhte grupları da eklenince olaylar daha da büyümüştür (Akdağ, 1995: 96, 156).

3.1. 1560'ta Boyabad, Durağan ve Sinop'ta Suhte Olayları

İsyanların başladığı ilk yıllarda 1560'da Bolu'dan sonra Boyabad, Durağan ve Sinop taraflarında da suhteler, bu defa diğer eşkıya gruplarından "haramzadeler" ile birleşerek zekât ve sadaka adına fukaranın zorla parasını, koyununu ve sığırını almak suretiyle eşkıyalık faaliyetlerine başlamışlardır. Bu durum, Kastamonu beyi Süleyman Bey tarafından merkeze raporlanmıştır. Raporunda, sancakta idamı gereken birçok kişinin olduğu ancak bunların vergi tahsildarları tarafından devlete borçları olduğu bahanesiyle cezalandırılmadıkları bilgisi de yer almaktadır. Kendisi hukuka uygun bir şekilde davranarak eşkıyanın üzerine adamlarını göndermişse de vergi tahsildarlarının sadece alacağını kurtarmak amacıyla idamları gerçekleştirmemesi ve onları serbest bırakması olayların kontrol altına alınmasını zorlaştırmıştır. Süleyman Bey, raporunda haramzadelerin ve idamı gerekenlerin haklarından gelinmediği sürece eşkıyalığın artarak devam edeceği konusunda merkezi uyarmıştır. Suhte ve diğer eşkıya gruplarına karşı girişilen mücadelede ele geçirilen eşkıyalar içerisinde hazineye çokça borcu olanların idam edilmemelerinin devlet tarafından da desteklendiği bilinmektedir. İdam edilecekler arasında devlete borçlu olması yüzünden hayatı bağışlananlar olduğu gibi aynı suçu işlemiş bir başkası idam edilebiliyordu (Akdağ, 1995: 221-222). Böyle bir durum, olayların başından itibaren suçluya göre değişen, adil olmayan uygulamaları beraberinde getiriyor ve isyanlar önlenemiyordu.

3.2. 1565'te Abana, Sinop, Gerze ve Kargı Olayları

1560'tan 1565'e kadar mühimme kayıtlarında bölgede suhte eşkıyalığı ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Şehzadeler arasındaki taht kavgasının Selim'in lehine sonuçlanması ve Kanuni'nin

² "Bolu sancağı kadınlara hüküm ki; hâliya taht-ı kazânuzda ba'zı suhte tâifesi ve ba'zı dahi suhte sûretinde yat u yarağla cem'iyyet üzere gezüb fesâd ve şenâ'at eyleyüb andan ba'zı levend tâifesi cem'iyyet ile ev basub adam katl idüb bunun emsâli fesâddan hâlî olmadıkları istima' olunub bu makûle fesâd üzere olanları ele getirüb haklarından gelinmek için züemâdan Süleyman ta'yin olunub buyurdum ki..." (Mühimme, 3: 348).

olayları kontrol altına alması suhteler adına durgun bir dönemi başlatmış olabilir. Ancak fırsat kollayan suhteler için Kanuni'nin son yılları onları tekrar harekete geçirmiştir. En nihayetinde 1565'te Kastamonu'dan Divan'a gelen Abdullah, bölgede suhte ve suhte adına hareket eden bazı eşkiya gruplarının akçe salıp gece ve gündüz ev bastıklarını anlatmıştır. Özellikle Hızır bin İlyas isimli eşkiyanın suhtelerle birlikte evini bastığını, katırını ve oğlunu kaçırdığını ve eşyasını yağmaladığını ifade etmiştir. Abdullah, olayın sorumlusu olarak Gani, Elmaçukuru ve Göynükler köyünde oturan eşkiyadan şikâyetçi olmuştur. Bugün bu köyler, Kastamonu'nun Abana ilçesindedir. Bu olaylar üzerine merkezden sancakbeyine gönderilen yazıda, kendisinin sancak subaşları, sipahileri ve il erleri ile birlikte suhte ve suhte adına eşkiyalık yapanları yakalaması ve eğer savaşlılarsa onlarla savaşması istenmiştir. İşte sancakta suhtelerle savaşacak sancakbeyine bağlı kovuşturma gücü bunlardan meydana gelmiştir. Savaşta ölen eşkiyanın ise kanlarının heder olacağı ve dava konusu yapılmayacağı merkezden özellikle bildirilmiştir³. Burada, kovuşturma güçlerine peşine düştükleri isyancıları "demleri hederdir" şeklinde yazılı birer hüküm sureti verilmesi sorgusuz sualsiz, suçlu ya da suçsuz eşkiya olduğu bahane edilerek birçok kişinin ölümüne sebep olduğu ifade edilmelidir. Bu da isyanların daha da büyümesine neden olmuştur. Ayrıca merkezin eşkiyaya karşı içlerinden seçtikleri yiğidbaşlar tarafından yönetilen il erleri teşkilatından yararlanma yoluna gitmesi de belgelerde sık sık geçmektedir. Burada iç karışıklıklar sırasında asayişin sağlamak amacıyla oluşturulan mahalli milis kuvvetleri olan il erleri teşkilatının yaygınlık kazanmasının da yine celali ve suhte isyanlarının artmasından sonra olduğu ifade edilmelidir (İlgürel, 2000: 59-61).

Aynı yıl içinde bu defa da suhte kılığında 150'den fazla levendin eşkiyalık yapmak üzere toplandığı Sinop kadısı tarafından merkeze bildirilmiştir. Görüldüğü gibi sayıları gittikçe artan bu eşkiya gruplarının halka uyguladığı zulümler de artmaya başlamıştır. Kadının anlattıklarına göre, silahlı olan bu suhte levendler, köy köy gezip evler ve yollar basıp, Müslümanların oğlanlarını, kızlarını ve kadınlarını kaçırap, kurban adağımız vardır diyerek altın, para ve eşyalarını yağmalayıp, zorla insanları elinden ve ayağından asıp fazlasıyla işkence etmişlerdir. Yine kadı, olayların Gerze'de daha da büyüdüğünü isyancıların Gerze'yi yakıp yıktığını anlatmıştır. Ona göre burada da zulümlerine devam eden suhte levendler, iki yeniçeriye dövüp bir gün bir gece hapsedip altın ve parasını almışlardır. Hacı Veli isimli bir köylüyü kolundan asıp zorla 200 altınını ve bir pastav çukasını çalmışlardır. Yine Kostantin isimli reisin gemisini basıp gemicileri soyup, sermaye paralarını ve eşyalarını yağlamışlardır. En önemlisi Sinop kadısının, günden güne eşkiyalığın ve işkencenin daha da arttığından yakınmasıdır⁴. Yine aynı sene 1565'te Sinop'tan Ganioğlu Şemseddin'in topladığı suhtelerle birlikte, Kargı kazası Yalman köyüne baskın yaptıkları Hamza isimli bir köylünün evine girip, eşya ve yiyeceğini gasp ettikleri ve zorla 3000 akçesini aldıkları Kargı kadısı tarafından merkeze bildirilmiştir (Mühimme, 6: 1062). Bugün Sinop-Çorum sınırında ve Sinop'un Saraydüzü ilçesine bağlı Yalmansaray köyü bulunmaktadır. Ormanlık bir alanda olan bu köyün o tarihlerde Ganioğlu Şemseddin tarafından baskına uğrayan köy olduğu tahmin edilebilir.

Gerze'de meydana gelen olayların sorumlularından biri olan İbrahim isimli suhte sorgusunda, Dadaylı Arık Hamza, diğer İbrahim, Kuloğlu Mustafa, Bafralı Muslihiddin, Merdi, Boyabadlı İbrahim, Küreli Muslihiddin, Lâdikli Kerim ve Hamza isimli suhtelerle Gerze köyüne gittiklerini altın saldıklarını ve yukarıda anlatılan iki yeniçeriye bağladıklarını itiraf etmiştir (Mühimme, 6: 1234). Görüldüğü gibi farklı memleketlerden gelen bu gençler, belki aynı medresede, belki de farklı medreselerde eğitim görürken bir araya gelerek eşkiyalık yapmaya başlamışlardır.

³ "Kastamonu beyine hüküm ki, Abdullah nam kimesne gelüb suhte nâmına ba'zı ehl-i fesâd cem' olub memlekete akçe salub leyl ü nehâren ev basub fesâd ve şenâ'atten hâli olmayub ve Hızır bin İlyas nam kimesne zikr olunan suhteler ile olub mukaddema oğlum çeküb alub gidüb ba'dehü oğlum gaybet idüb geldikde oğlumu şefre alub götürüb mezburlar evime gelüb bir katırım alub gidüp sonra katırı gönderdikden sonra geri gelüb mezkûr katırı ve evimden bazı eşyanı alub gidüp ve mukaddemâ evimden esbâbım sirka olunub Gani ve Elmaçukuru ve Göynükler nâm divân halkının ehl-i fesâdı mazannamdır bu bâbda ziyâde hayf olmuşdur deyü bildirdi imdi sancağın hıfz u hırâseti ve zuhûr iden ehl-i fesâdı ele götürüb şer'le haklarından gelinmek hakkından gelinmek uhdene lâzımdür buyurdum ki..." (Mühimme, 6: 1000).

⁴ "Kastamonu beyine hüküm ki, hâliyâ fesâd ve şenâ'at üzere olub vilâyet halkına akçe ve altın salan İbrahim nâm suhteye dergâh-ı muallamda örf olundukda Dadaylı Arık Hamza ve İbrahim ve Kuloğlu Mustafa ve Bafralı Muslihiddin ve Merdi nâm kimesneler ve Boyabad'dan diğer İbrahim ve Küreli diğer Muslihiddin ve Ladik'den Kerim ve Hamza nâm kimesneler ile Gerze nâm karyeye varub altın saldik iki yeniçeri mezkûr karyeden dört altın getirdiler yeniçerileri bağladık deyü ikrâr eylemeyin buyurdum ki..." (Mühimme, 6: 1234).

1565 yılında olaylar devam ederken, Kastamonu beyi ve kadısının merkeze ilettikleri bir başka rapora göre, Kastamonu sancağındaki eşkıya takımı belgede geçtiği şekliyle, “işrâ ve şâhid-zor kimesneler ve eski nâibler ve levend suhteler vesâir eşkıya ehl-i fesâd kişiler” olarak tanıtılmaktadır. Rapora göre, bunlar yalancı şahitlikle Müslümanların kızlarına ve kadınlarına musallat olup, mallarına ve mülklerine el koymuşlardır. Hatta eski naipler belgede geçen ifade ile “biz varken burada kadıların hükmü geçmez” diyerek adil yargılamayı etkilemeye teşebbüs suçu işlemişlerdir. Aslında bey ve kadının merkeze bu olayları raporlamasının sebebi, yukarıda adı geçen kovuşturma kuvvetlerinin suhtelere karşı girişilen harekâtlarda başarısız olması ve eşkıyanın kaçarak çevre vilayetlere yayılmasıdır. Rapor üzerine Kastamonu beyi ve kadısına gönderilen fermanla, sancakbeyinin en önemli görevinin halkı eşkıyanın zulmünden korumak olduğu hatırlatılarak halka zulmedenlerin bir an önce yakalanmaları ve adil bir şekilde yargılanmaları istenmiştir. Bunlardan sipahi olanların hapsedilmesi, sipahi olmayanlara ise hak ettikleri cezaların verilmesi emredilmiştir (Mühimme, 5: 182). Suhte isyanlarında sipahileri ya olayların bizzat içinde ya da olayları destekleyici olarak sıklıkla görmek mümkündür. Özellikle Şehzade Selim ve Bayezid arasındaki mücadelede Bayezid tarafını tutan sipahiler, Selim’in mücadeleyi kazanması neticesinde yanlarına aldıkları çift-bozan levendlerle birlikte adeta isyancılar tarafında yer almışlardır. Bu sebeple belgelerde özellikle isyan edenler arasında yer alan sipahilerin isimlerinin merkeze bildirilmesi ve suçu sabit olanların dirliklerinin alınması ve hapsedilmeleri konusunda bey ve kadılar merkez tarafından sık sık uyarılmışlardır.

Bilindiği gibi, sancakta padişahın yürütme gücünü temsil eden en yüksek otorite sancakbeyidir. Birincil görevi, kapı halkı ve emrindeki tımarlı sipahiler ile birlikte bağlı olduğu eyaletteki beylerbeyinin kumandası altında sefere gitmektir. İkincil görevi ise belgede geçtiği şekliyle sancakta asayişin temin etme, sipahi-reaya arasındaki ilişkilerin kanuna uygun bir biçimde yürütülmesini sağlamaktır (Yücel, 1974: 666). Suhte isyanları genellikle sancakbeyi ve kadılar tarafından raporlanırken yine olaylara karşı alınması gereken tedbirler merkezden bu sancakbeyi ve kadılara yazılan fermanlarla bildirilmiştir. Kadı ise kazada yargı yanında mülkî ve malî konularda da sorumludur. Hatta idarî bir takım görevleri de yürütür ve denetlerdi. Osmanlı kadısının en önemli özelliği ise mahallî otoritelerden ve yöneticilerden bağımsız olmasıdır (Ortaylı, 2007: 39-40). Bu durum, sancakbeyi ve kadı arasında yetkinin kime ait olduğu meselesini de beraberinde getirmiş ve suhtelere karşı girişilen operasyonlarda ayrı yollar tutmuşlardır. Sancakbeyi ve adamlarının cerime ücreti alabilmek için yakaladığı her suhteyi sorgulama gayretine karşılık kadılar bunları koruma ve kollama görevi üstlenmişlerdir (Akdağ, 1995: 81). Çalışma boyunca bu durumla sık sık karşılaşılacaktır.

1565 yılına ait olan belgelerde sancaktaki asayişin temin etme görevi olan Kastamonu beyinin sancaktaki suhte isyanlarına karşı başarısız olduğu ve eşkıyayı kaçırdığı sık sık tekrarlanmıştır. Hatta merkez, bölgedeki isyanların artmasının sebebi olarak doğrudan sancakbeyinin bu başarısızlığını göstermiştir. Oysaki Kastamonu beyinin, isyancıların kaçabileceği vilayetlerdeki beylere durumu anlatan yazılar gönderdiği ancak ciddiye alınmadığı belgede geçmektedir (Mühimme, 5: 176). Hatta 30 Ağustos 1565 tarihinde Bolu beyine gönderilen yazıda, Kastamonu beyi tarafından kendisine bilgi verilmesine rağmen sancağına kaçan suhte eşkıyasını yakalamak için çaba göstermediği gerekçesiyle azarlanmış ve bir an önce harekete geçmesi istenmiştir (Mühimme, 5: 177). Buradan Bolu beyinin merkezden bir emir gelmedikçe suhtelerin üzerine gitmediği anlaşılmaktadır. Bu durum, bu defa da beylerin görev ve yetki alanı meselesini beraberinde getirmiş ve beyler kendi sancak ya da kazalarının dışında gerçekleşen olaylara karşı kayıtsız kalmışlardır. Olayların kendi bölgesinde cereyan etmediği düşüncesi ile beylerin olaylara karşı müdahale etmemesi belgelerde sıklıkla dile getirilmiş ve bu konuda beyler uyarılmıştır.

Yaklaşık bir ay sonra 23 Eylül tarihli belgeye göre ise Bolu beyi de Kastamonu beyi gibi sancağındaki suhte eşkıyasına karşı başarılı olamamıştır. Konuyla ilgili olarak merkezi bilgilendirdiği raporunda, sancakbeyi başarısızlığının sebebi olarak suhte ve diğer eşkıya gruplarının bazı kadılar tarafından korunduğunu yazmıştır. Hatta bu kadınların bir suhteyi soruşturmak için dahi vermediklerini bu sebeple de isyanların bölgede günden güne arttığını ifade etmiştir. Son olarak Bolu beyinin bölgedeki eşkıyalığın sonlandırılması için merkeze ilettiği tespit son derece önemlidir. Ona göre, isyanlar ancak kazada

bulunan herkesin ittifakı ve yardımı ile sonlandırılabilir⁵. Ancak bölgede uzun yıllar suhte isyanlarının devam etmesi bu ittifakın hiç sağlanamadığı anlamına gelmektedir. 1565 yılında bölgedeki suhte eşkıyalığı ile ilgili yapılan yazışmalarda dikkati çeken husus, isyanların günden güne arttığı ve önlenemediğidir. Merkez bu durumun sebebinin sancakbeylerine yüklerken Bolu beyinin suhtelerin bazı kadılar tarafından korunduğuna dikkat çekmesi önemlidir.

Gerze’de meydana gelen olaylarda yer alan ve kovuşturma güçlerinden kaçan eşkıyadan Kuloğlu, Siyami, Oruç, Arık Hamza ve Resul isimli suhtelerin Edirne’de olduklarının duyumu üzerine ismi geçen suhtelerin bir an önce yakalanması için 1565’te Edirne kadısına dahi ferman gönderilmiştir (Mühimme, 5: 184). Hatta kaçan diğer suhte eşkıyasının yakalanması için bu defa da Anadolu beylerine ve Ankara sancağı kadılarına kadar emirler gönderilmiştir (Mühimme, 5: 185).

3.3. 1566’da Kastamonu Beyi Kethüdasına Yardım Yapılamaması ile Konrapa, Devrek ve Çankırı Olayları

1565 yılında Malta kuşatması ve 1566’da Kanuni Sultan Süleyman’ın son seferi Zigetvar ve Eğri seferi, taşrada sancakbeylerinin emrindeki sipahilerle birlikte sefere gitme zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Bu durum, sancakların yine boş kalmasına, suhte ve diğer eşkıya gruplarının kolaylıkla isyan çıkarmalarına zemin hazırlamıştır. Sancakbeylerinin yerlerine bıraktıkları kethüdaları ise suhteleri bertaraf etmek için yeterli desteği bulamamıştır. Bu durum, Kastamonu beyi tarafından divana mektupla bildirilmiş ve sancakbeyleri seferde iken kethüdalara Kastamonu, Mane ve Sinop kalelerinden hisar eri ve at talep etmeleri durumunda kendilerine zorluk çıkarılmamasını istemiştir. Divandan sancakbeyinin talebi olumlu karşılanarak 1566 yılında Kastamonu kadısına ve dizdarına kethüdalara mühimmat desteği yapılması konusunda talimat verilmiştir (Mühimme, 5: 1090). Ancak Kastamonu dizdarı Hacı Mehmed’in kalede kaybolan zahire ve eşyalar konusunda teftiş edilmemek için kethüdası Kubad’la birlikte kaçması büyük bir talihsizlik olarak ifade edilebilir. Çünkü eşkıyaya karşı kullanılmak üzere mühimmat istendiğinde yeni dizdar, eski dizdarın muhasebesi görülmeden mühimmat vermek istememiştir. Böylece, 1566 yılında sancakbeyi kethüdalalarına gerekli yardım yapılamamıştır (Mühimme, 5: 1227).

Aynı tarihlerde Bolu’da olaylar Konrapa ve Devrek’de büyümeye başlamış ve burada suhte adına hareket eden levendlerin toplanarak oğlan kaçırmak üzere isyan halinde oldukları Bolu beyine yazılan yazıda belirtilmiştir (Mühimme, 5: 1115).

Çankırı’da da bazı gurbet ve suhte gruplarının yolları basmak, adam öldürmek, tüccar ve yolcuların eşya ve paralarını yağmalamak suretiyle yaptıkları zorbalıklar, Tokat kadısını rahatsız etmiş ve durumu anlatması için adamı Hacı Nebi’yi divana göndermiştir. Divan’dan ise adı geçen eşkıya gruplarının bir an önce yakalanması ve yollarda güvenliğin sağlanması için 1566 yılında Amasya beyine hüküm gönderilmiştir (Mühimme, 5: 1301). Bilindiği gibi Tebriz’den gelen kara yolu Erzurum, Erzincan, Tokat, Amasya, Merzifon, Osmançık, Kargı, Tosya, Ilgaz, Kurşunlu, Çerkeş, Gerede ve Bolu’ya ulaşıyordu (İnalçık, 2008: 128-129). Ayrıca yine Osmançık üzerinden Kastamonu ve Sinop’a giden bir yol ağı da bulunuyordu. Bu yol güzergâhında olan şehirlerin sıklıkla suhte gruplarının ve yol kesen eşkıyasının baskınına maruz kaldığı bilinmektedir. Bu sebeple Çankırı’da tüccar ve yolcuların önünü keserek, onları öldürmek, eşya ve paralarını yağmalamak şeklinde cereyan eden eşkıyalık olayları Tokat kadısını rahatsız etmiş durumun merkeze iletilmesi neticesinde Amasya beyine gönderilmek üzere ferman yazılmıştır. Bu durum, bölgedeki ticaretin aksaması anlamına gelmektedir.

Tüm bu gelişmeler doğrultusunda Bolu ve Kastamonu’da bazı suhte ve Çankırı’da da bazı gurbet taifesinin eşkıyalık yaptığı bilgisinin merkeze ulaşması sonucunda her nerede toplanıp eşkıyalık

⁵ “Bolu sancağı kadılarına hüküm ki; hâliya Bolu beyi mektûb gönderüb sancakda ba’zı ehl-i fesâd suhte tâifesi ve gayri ehl-i şenâ’at sancakbeyi adem göndermekle ele girmeye müşküldür kazânın ve yarârının ittifakı ve muâvenetleri ile olur taht-ı kazâlarına dâhil olan fesâd ve şenâ’ate ve suhte tâifesine mukayyed olmayub iğmaz (göz yumma) idüb ve ba’zı kimesneler aher kadılıklarda nice töhmet ile girift(yakalanıp) olub sorulmaya ihtiyaç olmağın kendü Bolu kadısıyla teftiş itmek için tutuldıkları toprak kadılıklarından talep olundukda mâni’ olub vermedikleri ecilden ehl-i fesâd günden güne ziyâde olmak üzere...” (Mühimme, 5: 262).

yapıyorlarsa tespit edilmesi ve ele geçirilmeleri konusunda 11 Mayıs 1566 tarihinde Lalaya ve Sultan Murad lalasına hüküm gönderilmiştir (Mühimme, 5: 1582).

Kanuni'nin 1566 yılında vefatından sonra Selim'in tahta çıkmasıyla birlikte suhte ve suhte ile birlikte hareket eden isyancıların çıkardıkları olaylar yeni bir karaktere bürünmüş ve isyancılar daha örgütlü hareket eder hale gelmişlerdir.

3.4. 1567'de Kastamonu'da Söylemez ve Adamları

1567 senesine gelindiğinde Kastamonu'da meşhur Söylemez isimli hürsüz suhte ve adamlarının köyler basmak, adam öldürmek, insanları ayaklarından ve kollarından asarak türlü işkenceler yapmak suretinde eşkıyalık yaptıkları Küre kadısı tarafından mektupla merkeze bildirilmiştir. Ayrıca mektupta; bölgede durumunun vahim olduğu anlatılarak Söylemez'in korkusundan hisardan çıkamayan Boyabad eminlerinin havas-ı hümayun gelirlerini toplayamaz hale geldikleri belirtilmiştir. Kadı tarafından bu defa adı Mehmed olduğu anlaşılan Kastamonu beyinin bölgenin dağlık olması sebebiyle bu eşkıya takımına karşı yine başarısız olduğu ifade edilmiştir. Merkez bir kez daha isyanları bastıramayan bir sancakbeyi ile karşı karşıyadır. Bu sebeple bölgeye takviye kuvvet göndermek amacıyla 17 Ağustos'ta Divan'dan çıkan hükümde, önce Canik'te de bazı levend ve bazı gurbet eşkıyasının faaliyette olduğu ve bunlara karşı 26 sipahinin görevlendirildiği bilgisi verilmiştir. Sonra da bu sipahilerin il eri ve vilayet halkı ile birlikte Söylemez ve adamlarının yakalanması için Kastamonu'ya yardıma gitmesi emredilmiştir (Mühimme,7: 73). Canik'ten Kastamonu'ya gönderilen takviye kuvvetin başarılı olup olmadığı belli değildir. Ancak yaklaşık dört ay gibi kısa bir süre sonra da Kastamonu beyi Mehmed bir kez daha bölgedeki suhte adına eşkıyalık yapan levendler ile ilgili olarak onları yakalaması konusunda uyarılmıştır (Mühimme, 7: 523). İşte suhte isyanlarına karşı merkezin aldığı tedbirlerden biri de sancaktaki muhafız kuvvetlerinin yanı sıra çevre vilayetlerden takviye kuvvetlerin gönderilmesidir. Ancak bunun da pek işe yaramadığı ifade edilmelidir.

3.5. 1568'de Hoşalay, Araç ve Küre'de Eşkıyalığın Artması ve Bolu'da Mütakaid Mustafa Paşa'nın Yardım Talebi

Bölgede ve özellikle Kastamonu'da suhtelerin nasıl örgütlendiklerini ve bir araya geldiklerini 7 Nisan 1568 tarihinde Kastamonu beyine gönderilen hükme göre açıklamak mümkündür. Bu hükümde, sancakbeyinin merkeze bildirdiği durum belgede geçtiği şekliyle şöyledir: "*Livâ-yı Kastamonu'da sa'b dağlar eteklerinde medrese nâmına ba'zı evler ihdâs olub eytâm-ı şitâda her medresede yirmi otuz nefer levend suhteler gelüb kışlayub evvel bahar oldukda her biri âlet-i harble il üzerine çıkub müslümânlara envâ'-ı zulm ve teaddi idüb ol makule levend suhteleri yatakladurub ele getirülmeleri için hufyeten adamlar gönderüldükde ba'zı kimesneler haber virmeğın ele girmeyüb bir tarikle ele getirüldükde her biri istihkâkına göre hakâret olunmalu oldukda ba'zı kuzât himâyet idüb vâki' olan şenâatlerin sicil itmeyüb ve zikr olunan medreseler müderrisleri yanına gelüb alet-i harble ve tüfenkli iki üç gece yatub mu'in ve zahîr olurlar ve müderrisiniz mu'teber suhte tutarlar deyü bildirdi". Görüldüğü gibi Kastamonu'da ulaşılması zor, sarp dağ eteklerinde görünürde medrese gibi faaliyet gösteren evler vardır ve bu evler suhte yatağı haline gelmiştir. Kışın barınmak için kendilerine tahsis edilen bu evlerde 20-30 kişilik gruplar halinde kalan levend suhteler baharın gelmesiyle birlikte silahlı bir şekilde etrafa dağılıp eşkıyalık faaliyetlerine başlamışlardır. Yine belgede anlatıldığına göre, sancakbeyi bunların yakalanması için üzerlerine gizlice adamlarını gönderse de bazı kişiler tarafından kendilerine haber ulaştırılarak firar etmeleri sağlanmıştır. Bir şekilde yakalananlar sorgulandığında ise bazı kadıların bu levend suhte gruplarını korudukları ve suçlarını örtbas ettikleri sancakbeyinin karşılaştığı problemlerden biridir. Bir başka problem de suhtelerin müderrislerden de destek görmeleridir. Belgede bu durum, bu evlerde müderrislerin yanında levend suhtelerin silahlarıyla birlikte birkaç gece konakladıkları ve onlardan yardım almaktan çekinmedikleri şeklinde anlatılmıştır. Ayrıca müderrislerin suhtelere desteğini fark eden merkez, onlardan kefilsiz suhte tutmamalarını istemiştir (Mühimme, 7: 1223). Suhteler için isyancı olmadıkları konusunda kefil talep etmesi merkezin aldığı önlemlerden biridir. Fakat onlar için kefil bulmak çok da önemli bir sorun olmuyordu. Bir şekilde halktan kendilerini koruyacak birilerini buluyorlardı. Bunun gibi suhtelerin sorgulanması ve yargılanması*

sürecinde bunların bazı kadılar tarafından korunduğu özellikle merkeze gönderilen raporlarda sık sık geçmektedir. Yine daha sonra da üzerinde durulacağı gibi suhtelerin yağma ve soygunculuktan elde ettikleri ganimetin yine medresede müderrisler ve diğer suhteler arasında paylaştırıldığı da bilinmektedir.

8 Nisan 1568 tarihinde Kastamonu beyi ve Hoşalay kadısına yazılan hüküm suretinden, levendlerin suhte adına hareket ederek 15-20 kişiyi toplayıp zekât adı altında ahalinin her birinden akçe, koyun, kuzu, tavuk alıp ve evlerinde bir iki gece barındıkları anlaşılmaktadır. Hatta ahalinin evinde gece veya gündüz uydukları sırada eşkıyadan birine zarar gelmesi durumunda birçok levendin toplanarak evlerini ve ambarlarını yakmak, kadın ve kızlarına musallat olmak gibi eylemler yapmak suretiyle halkı tehdit ettikleri belgede geçmektedir. Temsilci göndererek merkezi durumdan haberdar eden ahalinin en önemli problemlerinden biri de sancakbeyinin levendlere zahire verildiği gerekçesini bahane ederek halktan mal almaya kalkışmasıdır⁶. Merkezin suhtelere karşı geniş yetkilerle görevlendirdiği sancakbeyi ve adamlarının gelirini artırmak amacıyla bölgedeki isyanları kullanarak halkı sömürdüğü bir gerçektir. Ancak bölgeden merkeze giden bu tür şikâyetlerde kadınların da etkisinin olduğu söylenmelidir. İsyandar süresince bu şekilde ehl-i örften kaynaklanan şikâyetler merkezi bir taraftan suhte isyanlarını önlemek için diğer taraftan da ehl-i örfün soyguncu tavırlarına karşı da tedbirler almaya zorlamıştır.

Bu yıllarda suhte eşkıyasının bölgede kontrol edilemez hale geldiğini gösterir bir başka belge de yine Küre kadısının mektubu üzerine 12 Nisan 1568 tarihinde Kastamonu beyi ve Boyabad kadısına yazılan hüküm suretidir. Küre kadısı, hakkında yakalanma emri bulunan meşhur suhte levendlerden Demircioğlu, Parmaksız ve Kara Kemal ile yukarıda da ismi geçen Boyabad'da Söylemez ve Kara Hüseyin'in birleşerek bazen 40-50 bazen de 20-30 kişilik gruplarla eşkıyalık yaptıklarını anlatmıştır. Yine kadının anlattıklarına göre Demircioğlu ve Söylemezoğlu adamlarıyla birlikte Araç'ta insanları öldürüp, evler basıp, yakıp yıkmışlar ve ahaliye zulmetmişlerdir. Mektupta sancakbeyinin üzerlerine kovuşturma güçlerini gönderse de bir kez daha sancağın dağlık olması sebebiyle başarısız olduğu belirtilmiştir. Bu durumda isyanları daha da artmış yollar basıp önlerine gelenlerin mallarını yağmalar hale gelmişlerdir. Hatta anlatılanlara göre Sinop kadısı ve birkaç adamı bu eşkıya takımı ile karşılaşmış ve çıkan çatışmada her iki taraftan birkaç kişi ölmüştür. Bölgede yaşayan halk, evini terk ederek başka kalelere sığınmak zorunda kalmıştır. Sancaklarda askerlerin seferde olduğu zamanları fırsat kollayan suhtelerin isyanlarını arttırdıkları daha önce de ifade edilmişti. Burada Küre kadısı bu durumu merkeze bizzat iletmış, sancakbeyi ve sipahilerin seferde olduklarında tüccar ve vergi tahsildarlarının özellikle sarp dağlık alanlarda hayatlarından endişe ettikleri için işlerini yapamaz hale geldiklerini yazmıştır. En nihayetinde tüm bu yaşananlardan sonra Küre'nin tamamen terk edildiği anlaşılmaktadır. Bu yıllarda suhte eşkıyasının elebaşları birleşerek sayıca ve nitelik olarak daha güçlü bir hale gelmeye başlamışlardır. Görüldüğü gibi, Boyabad'dan Araç ve Küre'ye kadar olan bölge, eşkıyanın etkinlik sahası haline gelmiştir. Hele bir de yukarıda da ifade edildiği gibi sancakbeyi ve sipahilerin zorunlu olarak seferde oldukları zamanlar onları daha da cesaretlendirmiş ve yaptıkları zulümlerin şiddetinin artmasına sebep olmuştur. Ayrıca bu bölgede devlet işleri de yapılamaz hale gelmiştir.

Bu yılda Bolu'da her haneye 30 akçe salgın salan ve fesatlıklarını gündün güne artıran "ehl-i fesad suhteleri" yakalamak için Mütekit Mustafa Paşa'nın görevlendirildiği ve Paşa'nın sancak sipahilerinden 200 sipahinin emrine verilmesini istediği kayıttan anlaşılmaktadır. Daha önce de Bolu'ya zaim rütbesinde Süleyman Bey'in görevlendirildiği hatırlanmalıdır. Merkezden sancakbeyine donanma seferinden alıkonulan ve silahlandırılan 200 sipahinin paşaya gönderilmesi şeklinde emir ulaşmasına rağmen sadece 34 sipahinin paşanın yanında toplandığı konuyla ilgili Nisan 1568 tarihli yazışmalardan anlaşılmaktadır (Mühimme, 7: 1201; 1274; 2282). Paşa'nın emrinde 200 sipahi olması gerekirken sadece 34 sipahinin toplanması suhtelere karşı yapılan harekâtın gücünü kırmıştır. Sipahinin suhte ve levend eşkıyasını takip etmek ve yakalamak için çok da istekli olmadıkları anlaşılmaktadır. Zaten sipahilerin isyanlardaki

⁶ "Kastamonu beyine ve Hoşalay kadısına hüküm ki; hala kazâ-i mezbûr halkı adem gönderüb ba'zı levendler suhte nâmına on beş yirmi nefer kimesne pür-yarak olub üzerlerine gelüb zekat deyü her birisinden birer mikdâr akçe ve koyun ve kuzu ve tavuk alub bir iki gece yatub andan kalkub bir kimesnenin üzerine dahi varub gecede ve gündüzde gâfil iken birine zarar irişdürürsenüz sonra anların emsâli levendler gelüp sâbika suhteliği rencide itmişsiz deyü evlerini ve anbarlarını ihrâk edib gayri ehl ü iyâllerini rencide iderler sancakbeyi dahi bu makûle levendlere zâhire verür imişsiz deyü teklîf idüüp bu bahâne ile bunlardan mal ahz ider deyü bildirdi..." (Mühimme, 7: 1241).

tavrından daha önce bahsedilmişti. Buna benzer başka bir örnek davranış da Sinop kalesine hapsedilen suhtelerden Mehmed ve İbrahim isimli şahısların dirlik sahibi olan hisar eri tarafından kaleden kaçırılmaları olayıdır. 11 Ağustos 1568 tarihli Kastamonu beyinin merkeze ilettiği rapora göre, hisar eri Hızır Bali, Mehmed ve İbrahim'den para almış ve yatsı namazından sonra kalenin zindan kapısını açarak onların firar etmesini sağlamıştır (Mühimme, 7: 1899).

3.6. 1574'te Kastamonu Sancakbeyinin Başarısızlığı ve Görevden Alınması ile Bolu Sancağından Takviye 200 Sipahinin Gönderilmesi

II. Selim'in saltanatı sırasında 1570 yılında Kıbrıs seferinin başlaması ve 1571'de İnebahtı Savaşı bu yıllarda yine sancaktaki bey ve sipahilerin sefere gitmesini gerektirmiştir. İnebahtı'da yok olan donanma kısa bir süre içinde inşa edilmiş ve yeniden Akdeniz'e yönelmiştir. 1574'te Tunus'un fethi İstanbul'da büyük bir sevinçle karşılanmıştır (Emecen, 2009: 414-418). Tüm bu olaylar olurken Kastamonu sipahileri ve hisar erlerinin uzun süredir donanma seferinde olması dolayısıyla bölgede suhteler adına hareket eden birçok eşkiyanın isyan halinde olduğu her fırsatta merkeze iletmeye çalışılmıştır. Müslümanların mallarına, kadın ve kızlarına musallat olarak isyan çıkardıkları haberleri bu yıllarda merkezi fazlasıyla meşgul etmeye başlamıştır⁷. Bu haberler üzerine 23 Mart 1574 tarihinde donanma seferi için görevlendirilen Kastamonu beyinin isyancı suhte gruplarına karşı sancakta kalması emredilmiştir (Mühimme, 25: 1036). Sancakta kalan sancakbeyinin isyanları bastırma konusunda her zamanki gibi yetersiz kaldığı ve hala isyanların devam ettiği Nisan ve Mayıs aylarında merkezin kendisiyle yaptığı yazışmalarından ortaya çıkmaktadır. 25 Nisan 1574 tarihinde sancakbeyinden sancakta silahla köy köy gezip eşkiyalık yapan suhte, çingene ve garib gruplarının il eri ile üzerlerine gidip ele geçirmesi emredilmiştir (Mühimme, 24: 445). Devletin isyancılara karşı il erleri teşkilatından fazlasıyla yararlandığı çalışmanın başında ifade edilmişti. Ancak sancakta oluşturulan bu kovuşturma güçlerinin yeterli gelmeyeceği düşünüldüğünden bölgeye Bolu'dan takviye kuvvet olarak 200 sipahi gönderilmesine karar verilmiştir (Mühimme, 24: 764; 746; 763). Bu konuda Bolu beyine gönderilen yazıda; emrinde kalan diğer sipahiler ile başta kendi sancağı olmak üzere Çankırı, Kocaeli ve Hüdavendigâr sancağının Beypazarı tarafını koruması ve bu bölgede suhte ve diğer eşkiya gruplarının isyanı olursa önlemesi emredilmiştir (Mühimme, 24: 816). Görüldüğü gibi, isyanlara karşı birkaç sancağa birden Bolu beyi muhafız olarak görevlendirilmiştir. En nihayetinde bu tarihte suhte ve diğer eşkiya gruplarına karşı başarısız olduğu düşünülen Kastamonu beyi Mustafa Bey görevden alınarak yerine Vidin beyi Hüseyin Bey getirilmiştir. Ancak Hüseyin Bey, Boğdan'da isyan eden voyvoda meselesi halledilinceye kadar Kastamonu'ya gelmemiştir. Bu sırada sancağın korumasını Bolu beyi sancağa gönderilecek olan 200 sipahi ile üstlenmiştir (Mühimme, 24: 821).

3.7. 1576'da Leh Kervanının Basılması, Sinop, Ayandon, Boyabad ile Bolu ve Çerkeş, İskilip Olayları

II. Selim'in vefat etmesi üzerine Ocak 1575'te tahta çıkan III. Murad hemen 1576'da İran Şahı Tahmasb'ın ölümü üzerine Safeviler'de meydana gelen taht kavgalarından yararlanmak için, uzun sürecek bir İran seferi başlatmıştır (Kütükoğlu, 2020: 172-176). Bu durumdan faydalanan Ayandon, Sinop ve Boyabad dağlarında haramilik yapan ve bölgede bütün eşkiya grupları emrinde toplayan Ardıçoğlu ve Gökosman isimli levend suhteler isyan etmişler ve bu isyanların bastırılması için merkezden Hüseyin Çavuş gönderilmiştir. Suhte eşkiyasının bu şekilde bir elebaşı altında toplanması durumu onları kovuşturma kuvvetlerinden daha kalabalık ve daha güçlü bir hale getirmiştir. Bu sebeple merkezden bir çavuşun gönderilmesi gerekli görülmüştür. Zaten devletin isyanlara karşı, sancaklara muhafızlar ataması olayların başından beri devam eden bir durumdur. Görevlendirmeyi haber vermek için Kastamonu beyi ve sancak kadılarına gönderilen yazıda, Hüseyin Çavuş'tan sancak sipahileri ve il erleri ile birlikte

⁷ "Kastamonu beyine hüküm ki; Kastamonu sipahileri ve hisâr erleri donanma-yı hümayûn seferine fermân olunduktan berü livâ-yı mezbûrda ve etrafında suhteler nâmına hayli ehl-i fesâd cem' olub fesâd ve şenâ'at üzere olduğu i'lâm olundu imdi ehl-i fesâd kat'an câiz görülmeyüb Bolu beyine hükm-i şerifim gönderilib anların dahi vilâyeti hıfzı için yanına 200 nefer sipahi göndermek emr olunmuşdur buyurdum ki..." (Mühimme, 24: 694).

eşkıyayı Ayandon, Sinop ve Boyabad dağlarından Kızılırmak'a kadar sürmesi istenmiştir (Mühimme, 28: 484). Ayrıca görev aldığı sancak dışında da olsa haber aldığı her suhte eşkıyalığına karşı müdahale etmesi özellikle emredilmiştir. Baştan beri yetki ve görev bölgesi dışında görevlilerin olaylara çok da müdahale etmedikleri ifade edilmişti. Bu durum, merkez tarafından fark edilmiş olmalı ki Hüseyin Çavuş bu konuda uyarılmıştır.

Devlet, suhte isyanlarının her geçen yıl artarak devam etmesinin sorumluluğunu artık bölgedeki sancakbeyi ve kadılara yüklemeye başlamıştır. Örneğin, merkezden Bolu beyi ve kadılarına gönderilen yazıda, Bolu'da suhteler tarafından hala yollar ve evler basılıp, insanlar öldürülüyor ve mallar yağmalanıyorsa bunun sorumlusu görevini layıkıyla yapmayan Bolu beyi ve kadıları olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca bir yere bey ve kadı atanmasının en önemli sebebinin insanları eşkıyaların zulmünden korumak olduğu da özellikle belirtilmiştir (Mühimme, 28: 627). O halde eşkıyalığın devam ettiği yerlerde sancakbeyi ve kadılar kendilerine merkezden gönderilen yazılarda görevden alınmakla tehdit edilmişlerdir. Devlet bu yönleme de sıklıkla başvurmuştur (Mühimme, 28: 763). Bolu beyine bölgede isyanları bastırması için birkaç sancağın idaresi verilmişken bu defa da yine suhtenin en çok örgütlendiği yerlerden biri olan Hüdavendigâr sancağına bağlı Sandık ve Beypazarı kazaları isyanları bastıracağına söz vermesi üzerine Bolu sancağına bağlanmıştır (Mühimme, 28: 643).

Suhte, levend ve diğer eşkıya gruplarının en çok başvurduğu yollardan biri de daha önce de ifade edildiği gibi kervan yollarını basıp tüccarın malını ve parasını yağmalamaktır. Bu bağlamda bölgede, Kefe'den Karadeniz'e ulaşan ticaret yolu bu suhte levend gruplarının baskınından çok fazla zarar görmüş adeta bölgede ticaret yapılamaz hale gelmiştir. Özellikle Sinop'un Anadolu'dan Kuzey Karadeniz ve Kefe yönünde yapılan ticaretin merkezi konumunda olması burayı suhteler ya da yol kesen eşkıya için açık alan haline getirmiştir (Öztürk, 2014: 484). Suhte ayaklanmalarının en çok olduğu yerlerden birinin Sinop olmasının sebeplerinden biri de bu ticaret yolu güzergâhında olmasındandır. 1576 yılında suhtelerin karıştığı bir kervan baskını mühimmelere konu olmuştur. Belgelere göre, Leh vilayetinden yola çıkan üç kişilik kervan Tokat'a giderken iki yük eşya ve birçok altın ile kaybolmuştur. Durumun araştırılması üzerine Boyabad'da havas-ı hümayun emini Hüseyin'in oğlu ve hizmetkârının olaydan sorumlu olduğu anlaşılmıştır. Bunlar sorgularında Sinoplu ve Gerzeli suhteler ile birlikte kervanı bastıklarını ve Lehlileri öldürdüklerini sonra da cesetlerini suya attıklarını itiraf etmişlerdir. Ayrıca iki yük eşyadan bir yük eşyayı suhtelere bir yük eşyayı da eminin evine göndermek suretiyle ganimeti de paylaştıklarını ifade etmişlerdir. Kastamonu beyinin konuyla ilgili merkezi bilgilendirdiği mektubunda olayın soruşturulmaya devam ettiğini, hizmetkârın hapsedildiğini, olaydan sorumlu olanların ise yakalanmak üzere olduğunu bildirmiştir. Yine bu konuyla ilgili olarak Tokat kadısına yazılan 18 Ekim 1576 tarihli belgeden olayın nasıl cereyan ettiği anlaşılmaktadır. Buna göre, baskına uğrayan kervan Kefe'den Sinop'a geldiğinde Tokatlılardan Musa, Mehmed, Hasan ve Yusuf isimli tüccarlara rast gelmiş ve onların kılavuzluğu ile Tokat'a doğru yola çıkmıştır. Tüccarın eşyasını da Satılmış isimli katırcının katırına yüklemişlerdir. Boyabad'a gelmişler, oradan Durağan'a bağlı Çayırcağzı köyüne giderek burada Yahya isimli köylünün evinde konaklamışlardır. Suhtelerden Aslan Fakih oğlu Alaaddin Halife, Sarı Osman, Mehmed, Hızır, Hasan oğlu Abdurrahman, Sinop emininin kardeşi diğer Abdurrahman ve adamı Mirca isimli hırsızlar, gece Lehli ve Tokatlı tüccarların kaldığı evi basmışlar, Lehlileri öldürmüşler ve mallarını, paralarını ve altınlarını da yağmalamışlardır. Sonra da yağmaladıkları eşya ve parayı aralarında paylaşmışlardır. 100 kuruş emininin kardeşi Abdurrahman almış, eşya ve paranın bir kısmını Tokatlı tüccarlar alıp kaçmışlar, hatta katırcı Satılmış'a da sus payı olarak eşya ve para vermişlerdir. Belgeden anlaşıldığına göre, hırsızlardan Mehmed, Kara Hızır, Mirca ve Katırcı Satılmış yakalanmış ve suçlarını itiraf etmişlerdir (Mühimme, 28: 502). Kara Hızır isimli suhte sorgulandığında olayın vahameti daha çok ortaya çıkmıştır. Kara Hızır, Lehlilerden aldıkları eşya ve altınları Sinop'ta medresede dağıttıklarını ve alaybeyi Ahmed'in de belgede geçtiği şekliyle "kâfirleri katl itmişsin beher hal sizi tutarlar deyü haber göndermekle" olaydan haberdar olması üzerine hocalarından Sarı Osman, Alaaddin Fakih, İlyas, Abdurrahman ve Mehmed'in alaybeyi ile buluşup altın verdiklerini itiraf etmiştir. Suhtenin anlatımlarına göre hisar kethüdası Gazanfer'e dahi altın vermişlerdir. Alaybeyi Ahmed ve diğer eşkıya takımının yakalanması için 29 Kasım 1576 tarihinde Kastamonu beyi ve Sinop kadısına ferman gönderilmiştir (Mühimme, 28: 970). Görüldüğü gibi kervanın basılması ve tüccarların öldürülmesi olayında suhteler ile

birlikte ehl-i örf ve ehl-i şer'in birlikte hareket ettikleri görülmektedir. En azından ele geçirilen ganimet olaydan haberdar olan herkes arasında paylaştırılmıştır. Burada ehl-i örften kasıt, hisar kethüdası, alaybeyi, emin gibi yerel idarecilerdir. Ehl-i şer ise müderrislerdir. Sıradan vatandaşın da olayın içine dâhil olduğu anlaşılmaktadır. Çalışmanın başından beri suhtelerin müderris ve kadılar tarafından korunduğu ifade edilmektedir. Yine tımarlı sipahilerin de isyancıları destekleyici bir tavır takındıkları anlatılmıştı. Sancakbeylerinin de cerime almak adına suçlu ya da suçsuz her yakaladıklarını mahkemeye çıkardıkları ve isyanları kullanarak halkı sömürdükleri söylenmişti. Artık bu askerîlerin açık bir şekilde suhtelerle birlikte hareket ettikleri merkez tarafından da bilinmektedir. Bir taraftan askerîler isyanların içinde yer alırken bir taraftan da isyanları önlemekle görevli askerîlerin isyancıları karşı takındıkları tavır olayların büyümesine sebep olmuştur (Akdağ, 1995: 225-251)

Yine Boyabad'dan Kefe'ye gidip gelen tüccarın suhtelerden dolayı yolların emniyetsizliğinden ticaret yapamaz hale geldiklerini merkeze şikâyet ettikleri arzuhalde diğer ahali de suhte eşkıyasının salgın salgın, kendilerini eşlerinden boşanmaya şart ettirdiklerini bu sebeple de eşleri ile boş olduklarını anlatmışlardır. Yazık ki bu sebepten bunlar evlerine giremez hale gelmişlerdir. Yine anlattıklarına göre bu eşkiya grubunun daha da ileriye gidip, ortalık yerde oğlan ve avret getirip birlikte olmaları halkın huzurunu iyice kaçırmıştır (Mühimme, 29: 21).

Aynı tarihlerde köylünün evini ve toprağını terk edecek duruma gelmesine sebep olan suhte isyanlarından biri de Sinop'a bağlı İstefan köyünde yaşanmıştır. Köy ahali, levend suhte grupları tarafından baskına uğradıklarını ve kendilerine suhteler tarafından çeşitli işkenceler yapıldığını merkeze yazı ile bildirmişlerdir (Mühimme, 28: 646). O tarihlerde suhteler tarafından baskına uğrayan köy, bugün Ayancık Çaylıoğlu köyüdür.

Bu tarihte başka bir kanlı suhte baskınının ise Kalecik ve Çerkeş kazalarında yaşandığı 1576'da Çankırı beyi ve kadısına gönderilen yazışmadan öğrenilmektedir. Belgeye göre, Kalecik'te Alacaviran mevzisinde Eğirdir yürükleri ve Çerkeş'te çingeneler gece 60 kişilik bir suhte grubu tarafından baskına uğramışlar, mal ve eşyaları yağmalanmıştır. İsyancılar altı kişiyi öldürüp birçok kişiyi de yaralamışlardır. Çankırı beyi olayla ilgili olarak merkeze gönderdiği mektupta yakalanan suhteleri soruşturmak istediğinde kadılar tarafından korunduklarını bu sebeple de eşkıyalığın bir türlü son bulmadığını yazmıştır (Mühimme, 28: 423). Bir kez daha sancakbeyi tarafından soruşturulmak istenen suhtelerin kadılar tarafından korunduğuna atıf yapılmakta ve bu durum eşkıyalığın bitmemesinin sebebi olarak gösterilmektedir. Ayrıca suhte isyanlarından konargöçer grupların da etkilendiği ortadadır.

Suhteler bir taraftan kadılar tarafından korunurken diğer taraftan da kendilerine sahip çıkmayan ve kendilerini koruyup kollamayan kadıları da tehdit ettikleri düşünülmektedir. Örneğin, İskilib kadısının suhtelerin toplanıp evini basacaklarını öğrenir öğrenmez hemen korkusundan evini 200-300 kişiye bekletmeye başladığını Çankırı beyi ile merkez arasında yapılan yazışmadan öğrenilmektedir. Sancakbeyinden İskilib'e bizzat gitmesi ve İskilib halkının da desteğini alarak eşkıyalık yapan suhteyi ele geçirmesi emredilmiştir. Gönderilen emirde eğer görevini ihmal ederse ve halk da eşkıyanın yakalanması için kendisine yardım etmezse görevden alınacağı ve İskilib halkının da eş ve çocuklarıyla birlikte Kıbrıs'a sürgüne gönderileceği ayrıca belirtilmiştir (Mühimme, 28: 642).

4. Sonuç

Osmanlı Devleti'nde 16. yüzyılda Anadolu'da büyük bir kargaşaya ve güvensizlik ortamına sebep olan suhte isyanlarının en çok görüldüğü yerlerin başında Kastamonu, Bolu ve Çankırı sancakları yer almaktadır. Çalışma bu sancaklarda meydana gelen suhte isyanlarının sadece 1559 ile 1576 yıllarını içermektedir.

Suhteleri isyana sürükleyen nedenler, devletin 16. yüzyılda içinde bulunduğu askerî, siyasî, sosyal ve ekonomik durum ile yakından ilgilidir. Bu durumun sebep olduğu değişikliklerden biri eskisi gibi bu öğrencilerin devlet içinde herhangi bir kadroya girememeleridir. Bir taraftan mezun olanlar bir görev alamazken bir taraftan da ekonomik kaygılarla rahat bir yaşama kavuşmak isteyen reaya çocukları

medreseye akın etmişlerdir. Bu sebeple bu yüzyılda medreseler tıklım tıklım dolmuştur. Bu suhtelere bir de geçim kaygısı nedeni ile köyünü ve toprağını terk edip büyük şehirlere göç eden çift-bozan levendler de eklenince olaylar iyice büyümüş, haramîler, haramzâdeler, gurbet ve garipler yine bu suhtelerle birlikte hareket eder hale gelmişlerdir.

Bölgede olaylar ilk 1559'da Bolu'da isyancılara karşı Zaim Süleyman Bey'in görevlendirilmesi ile başlamaktadır. Bunlar, Şehzade Selim ile Şehzade Bayezid arasındaki kavgadan faydalanmak isteyen suhtelerin giriştikleri olaylardır. Sonra Kanuni'nin ölümü ve Selim'in tahta çıkması olayları tetiklemiş ve her geçen yıl isyanlar artarak devam etmiştir. Özellikle sancakbeyi ve askerlerin seferde olduğu zamanlarda fırsat kollayan suhte ve diğer eşkiya grupları bir elebaşının etrafında örgütlenerek isyan halini almışlardır.

İsyanlara karşı geniş yetkilerle görevlendirilen sancakbeylerinin özellikle bölgenin dağlık olması sebebi ile isyanları bastıramaması bölgeden merkeze sıklıkla iletilmiştir. Bu sebeple sancakbeyi ve kadılar görevlerini layıkıyla yapamadıkları için merkez tarafından sürekli eleştirilmişlerdir. Bir taraftan da isyancı suhtelerin kadı, müderris ve eş, dost ve akraba tarafından korunması yine sipahiler başta olmak üzere diğer ehl-i örften destek görmeleri isyanların büyük boyutlara ulaşmasına sebep olmuştur.

Bu yıllarda meydana gelen isyanlarda, Anadolu'da birçok insan gerek canını gerekse de malını mülkünü kaybederek birçok zulme uğramıştır. Olayların ahlakî boyutu da düşünüldüğünde kadın ve kızlara musallat olunması, erkek çocuklarının kaçırılması gibi durumlar halkın isyancılardan bezmesine sebep olmuştur. Sinop, Boyabad, Küre, Gerze olaylardan en çok etkilenen yerlerdir. Buradaki halk evini barkını terk edip gitmek durumu ile karşı karşıya kalmıştır. Özellikle kervanların suhteler tarafından baskına uğraması bölgede ticaret yapılamaz hale getirmiştir. Anadolu'nun özellikle bazı bölgelerinde yoğun bir şekilde hissedilen suhte olaylarının Batı Karadeniz'de Kastamonu, Bolu ve Çankırı'da 1559 ile 1576 yılları arasındaki durumu sadece bir başlangıçtır. İlerleyen yıllarda suhte ve diğer eşkiya gruplarının daha güçlü ve daha tehlikeli bir şekilde bazı örgüt liderlerinin etrafında toplanarak bölgede zulme devam edeceklerinin de bir habercisidir.

Finansman/ Grant Support

Yazar(lar) bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.
The author(s) declared that this study has received no financial support.

Çıkar Çatışması/ Conflict of Interest

Yazar(lar) çıkar çatışması bildirmemiştir.
The authors have no conflict of interest to declare.

Açık Erişim Lisansı/ Open Access License

Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC) ile lisanslanmıştır.
This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY NC).

Kaynaklar

Arşiv Kaynakları

Mühimme Defteri, No: 3, Hüküm No: 348; 1300.

Mühimme Defteri, No: 5, Hüküm No: 176, 177, 182, 184, 185, 262, 1090, 1115, 1227, 1301, 1582.

Mühimme Defteri, No: 6, Hüküm No: 1000, 1062, 1234.

Mühimme Defteri, No: 7, Hüküm No: 73, 523, 1899, 1201, 1223, 1241, 1274, 2282.

Mühimme Defteri, No: 24, Hüküm No: 445, 694, 746, 763, 764, 816, 821.

Mühimme Defteri, No: 25, Hüküm No: 1036.

Mühimme Defteri, No: 28, Hüküm No: 423, 484, 502, 627, 642, 643, 646, 763, 970.

Mühimme Defteri, No: 29, Hüküm No: 21.

Kitap ve Makaleler

- Akdağ, M. (1995), *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası "Celali İsyanları"*, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Akdağ, M. (2010), *Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi*, İstanbul: YKY.
- Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı (1994), 438 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530) II, Ankara.
- Braudel, F. (2017), *Akdeniz I*, (Çev.: Mehmet Ali Kılıçbay), İstanbul: Doğu Batı Yayınları.
- Emecen, F. (2009), *II. Selim, DİA*, 36, s. 414-418.
- İlgürel, M. (2000), *İl erleri, DİA*, 22, s. 59-61.
- İnalçık, H. (1996), *Köy, Köylü ve İmparatorluk, Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi*, İstanbul: Eren.
- İnalçık, H. (2008), *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, İstanbul: YKY.
- İnalçık, H. (2020), *Osmanlı ve Avrupa*, İstanbul: Kronik Kitap.
- Kankal, A. (1993), *16. Yüzyılda Çankırı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Ankara: Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Koç, Y. (2013a), *XVI. Yüzyıl Ortalarında Osmanlı İmparatorluğu'nda Suhte Olayları*, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, (18), s. 147-159.
- Koç, Y. (2013b), *Ömer Lütfi Barkan'ın Tarihsel Demografi Çalışmalarına Katısı ve Klasik Dönem Osmanlı Nüfus Tarihinin Sorunları*, Bilig, (65), s.177-202.
- Köse, E. (2017), *İçel Sancağında Kargaşa: Suhte Fesadı (1576-1606)*, Çukurova Araştırmaları, 3 (1), s. 22-51.
- Kütükoğlu, B. (2020), *III. Murad, DİA*, 31, s. 172-176.
- Kütükoğlu, M. (2020), *Mühimme Defterleri, DİA*, 31, s. 519-522.
- Maden, F. (2018), *Kastamonu'da Eşkîyalık*, İstanbul: Kitabevi.
- Ortaylı, İ. (2007), *Hukuk ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devleti'nde Kadı*, 2007: Kronik.
- Öz, M. (1997), *XVI. Yüzyıl Anadolu'sunda Köylülerin Vergi Yükü ve Geçim Durumu Hakkında Bir Araştırma*, Osmanlı Araştırmaları, 17, s. 77-90.
- Öz, M. (2015), *Kanun-ı Kadimin Peşinde Osmanlı'da "Çözülme" ve Gelenekçi Yorumcuları*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Öztürk, Y. (2014), *Osmanlı Hâkimiyetinde Kefe (1475-1600)*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Pakalın, M. Z. (2009), *Softa, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, III, Ankara: MEB
- Taş, K. Z. (1993), *Tapu Tahrir Defterlerine Göre 16. Yüzyılda Bolu Sancağı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Ankara: Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Toka, G. (2019), *XVI. Yüzyıl (1550-1585) Osmanlı Bursa'sında Suhte Ayaklanmaları*, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, İstanbul: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1988), *Osmanlı İlmiye Teşkilatı*, Ankara: TTK.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1988), *Osmanlı Tarihi II*, Ankara: TTK.
- Ünal, M. A. (2008), *Osmanlı Devrinde Sinop, Isparta*: Fakülte Kitabevi.

-
- Yılmaz Solak, Ö. (2014), Mühimme Defterlerine Göre Osmanlı Devleti'nde Suhte İsyancıları (1558-1576), Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Muğla: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Yücel, Y. (1974), Osmanlı İmparatorluğu'nda Desantralizasyona Dair Genel Gözlemler, Belleten, XXVIII (152), s. 657-708.